

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Birleşmiş Milletlerin Rolü: Bağımsızlıktan Bölünmeye Sudan Örneği (1956-2011)

The Role of the United Nations in Maintaining International Peace and Security: The Example of Sudan from Independence to Partition (1956-2011)

Levent Ersin ORALLI^a İskender KARAKAYA^{b*}

^a Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-7610-4514

^b Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yozgat / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-6285-4568

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 9 Ağustos 2023

Kabul tarihi: 3 Ekim 2023

Anahtar Kelimeler:

Sudan,
Güney Sudan,
Birleşmiş Milletler,
Darfur,
Afrika.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: August 9, 2023

Accepted: October 3, 2023

Keywords:

Sudan,
South Sudan,
United Nations,
Darfur,
Africa.

ÖZ

Afrika'nın en büyük ülkelerinden birisi olan Sudan, İngiliz sömürge dönemi sonrası 1956 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. Bağımsızlık sonrası gerek sömürgecilik döneminden gelen sorunlar gerekse de siyasi çekişmeler, etnik (Arap-Afrikalı) ve sosyo-kültürel (din, bölgesel milliyetçilik ve kabilecilik) sorunlarla istikrarsız dönemler, iç savaşlar ve çekişmeler yaşamıştır. Kuzey (hükümet güçleri) ve Güney (Sudan Halk Özgürlük Hareketi vd.) arasındaki iç savaş ve Darfur'da meydana gelen çatışmalar sonucu birçok insan ölmüş ya da zarar görmüştür. Sudan'da yaşanan bu süreç BM ve diğer uluslararası örgütlerin Sudan ile ilgilenmelerine yol açmış ve 2005 yılında yapılan Kapsamlı Barış Antlaşması ile 2011 yılında düzenlenen referandumla Güney Sudan bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak bu referandum süreci çok kolay olmamış Sudan'da BM, 2000 yılı sonrası aldığı kararlar ve oluşturduğu misyonlarla uluslararası barış ve güvenliği sağlama adına yoğun çabalar sarf etmiştir. Kuzey ve Güney arasındaki çatışmaların, ölümlerin ve insani krizlerin engellenmesi için güvenlik konseyinde birçok karar alınmış, UNAMIS, UNMIS misyonları oluşturulmuş, özel temsilciler atanmıştır. Barış süreçleri, idari önlemler, güvenlik önlemleri ve insani yardımları içeren bu önlemlere rağmen Sudan'ın yapısı korunamamış ve 2011 yılında düzenlenen referandumla ülke ikiye bölünmüştür. Birleşmiş Milletler (BM)'in Sudan'daki misyonunun nasıl başlayıp ilerlediği detayları ile ele alınacağı bu makalede BM'nin, Sudan'da uluslararası barış ve güvenliği sağlama çabalarının başarısız olduğu bunun sonucu olarak da Sudan'ın 2011'de ikiye bölündüğü hipotezi öne sürülmektedir. Çalışmada, Sudan'daki uluslararası güvenlik ve barışı sağlama süreci tarihsel, hukuki, sosyo-kültürel ve güvenlik boyutları ile ele alınmıştır.

ABSTRACT

Sudan, one of the largest countries in Africa, gained its independence in 1956 after the British colonial period. After the independence, it experienced unstable periods, civil wars and conflicts with both the problems from the colonial period and political conflicts, ethnic (Arab-African) and socio-cultural (religion, regional nationalism and tribalism) problems. Many people died or were harmed as a result of the civil war between the North (government forces) and the South (Sudan People's Freedom Movement etc.) and the conflicts in Darfur. This process in Sudan led the UN and other international organizations to take an interest in Sudan, and with the Comprehensive Peace Treaty signed in 2005, South Sudan gained its independence with a referendum held in 2011. However, this referendum process was not so easy. In Sudan, the UN made intense efforts to ensure international peace and security with the decisions it took after 2000 and the missions it created. In order to prevent conflicts, deaths and humanitarian crises between the North and the South, many decisions were taken in the Security Council, UNAMIS and UNMIS missions were established, and special representatives were appointed. Despite these measures, including peace processes, administrative measures, security measures and humanitarian aid, the structure of Sudan could not be preserved, and the country was divided into two with a referendum held in 2011. In this article, in which the United Nations (UN) mission in Sudan will be discussed in detail, it is hypothesized that the UN's efforts to ensure international peace and security in Sudan failed, and as a result, Sudan was divided into two in 2011. is being driven. In the study, the process of ensuring international security and peace in Sudan is discussed with its historical, legal, socio-cultural and security dimensions.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: iskenderkarakaya@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

After gaining independence on January 1, 1956, Sudan continuously experienced internal conflicts, except for a brief period between 1972 and 1983. The Sudanese people have been greatly affected by the ongoing wars and their consequences. During this period, two major internal wars/conflicts occurred in Sudan. One was between the North and the South (First Sudanese Civil War: 1955-1972), which was interrupted by the Addis Ababa Agreement in 1972 but resumed in 1983 (Second Sudanese Civil War: 1983-2005). Over the course of more than 20 years, the Government and the main rebel group in the South, the Sudan People's Liberation Movement/Army (SPLM/A), engaged in a war over issues such as wealth resources, power sharing, the role of religion in the state, and the right to self-determination. This conflict resulted in the deaths of over two million people, displacement of four million, and around 600,000 people seeking refuge in other countries. Following this prolonged conflict, the Darfur region's conflicts emerged, featuring attacks, burning of villages, sexual violence, and the suffering of millions, often overshadowing the previous conflict (Background, 2006; Bilgenoğlu, 2019).

In this study, the United Nations' (UN) mission in Sudan is detailed from its inception and progression. The hypothesis proposed in this article suggests that the UN's efforts to establish international peace and security in Sudan failed, leading to Sudan's division into two in 2011. The origins of this situation can be attributed to ethnic, religious, socio-cultural factors, as well as the influence of regional and global powers' policies, resulting in a conflict-ridden process. Looking at the UN's involvement in the region, it is observed that its interest in Sudan started on a weak foundation in 1993 but progressively grew from 2003 onwards. Many academics associate this process with the region's newly discovered and potentially valuable oil resources. The involvement of the United States not only with Sudan but also with Chad reinforces the validity of this perspective. The active inclusion of major powers like the United States, as well as international organizations like NATO, the EU, AU, and the UN through pressure aligns with the strategy expected from a hegemonic power. When examining the UN's activities in the context of this issue, it becomes apparent that the US's behind-the-scenes influence is palpable. While the international legality of UN peacekeeping operations requires seeking the "consent" of the Sudanese Government, it is evident that Sudan was under immense pressure to accept AU and UN elements.

Initiated by the Intergovernmental Authority on Development (IGAD) in 1993, the regional peace initiative was remotely supported and monitored by the United Nations. The Secretary-General's visit to Sudan in 2002 is significant to highlight the beginning of preparations. On July 20, 2002, the Machakos Protocol was signed by the warring parties of the North-South civil war, forming a comprehensive agreement framework. To transform this into a comprehensive agreement, the United Nations Advance Mission in Sudan (UNAMIS) was established on June 11, 2004, by Resolution 1547, tasked with preparing the deployment of a peace-support operation.

Starting in February 2003, escalating violence in Darfur prompted AU-led political initiatives, leading to the Abuja talks where the parties were compelled to engage. Consequently, the Humanitarian Ceasefire Agreement was signed on April 8, 2004, in N'Djamena. During this time, the UN initiated humanitarian aid operations. In response to the worsening crisis in Darfur, the Security Council expanded UNAMIS's tasks on July 30, 2004, through Resolution 1556, and requested monthly reports from the Secretary-General. Decisions and reports continued based on evolving situations.

A turning point in Sudan's history was the Comprehensive Peace Agreement (CPA) signed on January 9, 2005, between the Sudanese government and the Sudan People's Liberation Movement/Army in Nairobi, Kenya. A crucial detail of the agreement was the provision for a referendum in 2011, resulting in the independence of South Sudan and the division of Sudan. Immediately after the signing of the Peace Agreement on January 10, 2005, the Security Council emphasized the urgent need for the rapid implementation of international assistance, including a peace support operation in South Sudan. Meanwhile, the African Union Mission in Sudan (AMIS) continuously increased its presence despite limited capabilities, attempting to manage the crisis in the region, while Sudan's government aimed to keep non-African Union entities and organizations away from the situation. At the initiative of the United States and following the Security Council's request on October 7, 2004, an Investigation Commission was established to investigate human rights violations and alleged acts of genocide in Darfur. The Commission determined that while the attacks were not genocide, they were marked by egregious human rights violations. Despite this, the US continued to push the genocide narrative and accused the Sudanese government of arming its forces and the Janjaweed militias to commit these attacks.

On March 24, 2005, the Security Council established the United Nations Mission in Sudan (UNMIS) for peacekeeping operations. Signs of a broader mission than supporting CPA implementation emerged, and after the Darfur Peace Agreement was signed on May 5, 2006, the Security Council expanded UNMIS's mandate to include deployment in Darfur through Resolution 1706 on August 31, 2006. The events in Sudan and Darfur tested the United Nations' presence in terms of international politics and security. Regrettably, the UN was not successful in achieving its primary goal of international peace and security in the Sudanese context. This failure can be attributed to both Sudan's internal dynamics (ethnic, socio-cultural structure, economic resources, etc.) and external factors (regional and global powers) that influenced the situation.

Giriş

Sudan, 1 Ocak 1956'da bağımsızlığını kazandıktan sonra 1972-1983 arasındaki kısa bir zaman dilimi haricinde sürekli iç savaşlar yaşamıştır. Sudan halkı, devam eden savaşlardan ve sonuçlarından çok etkilenmiştir. Sudan'da bu süreçte iki genel iç savaş/çatışma yaşanmıştır. Bunlardan biri Kuzey ve Güney arasında olan diğeri ise Darfur'da yaşanan çatışmalardır. Kuzey-Güney İç Savaşına (1955-1972), 1972 yılında Addis Ababa Anlaşması ile ara verildikten sonra, 1983 yılında yeniden (İkinci Sudan İç Savaşı – 1983-2005) başlamıştır. 20 yılı aşkın bir süredir Hükümet ve güneydeki ana isyancı grup olan Sudan Halk Özgürlük Hareketi/Ordusu (Sudan People's Liberation Movement/Army-SPLM/A), zenginlik kaynakları ve güç paylaşımı, devlette dinin yeri, kendi geleceğini belirleme hakkı üzerine savaş yapmış, iki milyonun üzerinde insan ölmüş, dört milyon insan yerinden edilmiş ve 600,000 civarında insan Sudan'dan sığınma talebi ile başka ülkelere kaçmıştır. Bu savaşın uzun geçmişinin ardından bu sefer Darfur bölgesindeki çatışmalar, yaşanan saldırılar, köy yakmalar, tecavüzler ve milyonlarca insanın dramıyla daha ön plana çıkmaya başlamış ve neredeyse diğerini geri planda bırakmıştır. (Background, 2006; Bilgenoğlu, 2019).

Çalışmada, Birleşmiş Milletler (BM)'in Sudan'daki misyonunun nasıl başlayıp ilerlediği detayları ile ele alınmıştır. Bu makalede BM'nin, Sudan'da uluslararası barış ve güvenliği sağlama çabalarının başarısız olduğu bunun sonucu olarak da Sudan'ın 2011'de ikiye bölündüğü hipotezi öne sürülmektedir. Bu durumun kökeninde Sudan'daki etnik, dinsel ve sosyo-kültürel nedenler olduğu kadar bölgesel ve küresel güçlerin politikalarının da etkilerinin olduğu çatışmacı bir süreç sonunda gerçekleşmiştir. Bu kapsamda; öncelikle Sudan'ın kısaca tarihi anlatılacak ve bugün büyük insanlık trajedilerine sahne olan Darfur ve Sudan'daki problemlerin kaynaklarına inilmeye çalışılacaktır. 2003'ten itibaren Darfur ile daha çok gündeme gelen Sudan ile ilgili kısa genel bilgiler verildikten sonra, BM'nin Sudan'a ilgisinin başladığı dönemlerden başlayarak gelişmeler ve ardından BM'nin Sudan'daki misyonları ile ilgili gelişmeler ele alınacak, UNAMIS ve UNMIS misyonları incelenecektir. Son olarak yapılan anlaşmalardan ve uygulamalarından bahsedilecek ve BM'nin görevini yapma sürecinde uluslararası organizasyonlar olan Afrika Birliği (AU) ve Avrupa Birliği ilişkilerine de yer verilecektir.

Sudan Bölgesindeki Çatışmaların Kaynakları

Yüz ölçümü bakımından Afrika'nın en büyük ülkelerinden birisi olan Sudan, 1956 yılında İngiliz kolonisi olmaktan çıkıp bağımsızlığına kavuşmuştur. Cumhuriyet ile yönetilen Sudan'daki en büyük etnik unsur 2011 yılı öncesi nüfusun yaklaşık %50'sini oluşturan Sudan Arapları olmuştur. Sudan Araplarının %99'u Müslüman olup Arapça konuşmaktadırlar. İkinci etnik unsur nüfusun %11,5'ini oluşturan, genellikle güney bölgelerde yaşayan ve çoğunluğu yerel dinlere mensup veya Hristiyan olan, siyah tenli Dinkalar'dır. Toplam kabile sayısının 300 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Ülke bu hâliyle; din, ırkçılık ve milliyetçilik odaklı akımların tahrik edilmesiyle, ülke içinden ve dışından menfaat kazanma amaçlı kışkırtmalara karşı çok hassas bir yapı arz etmektedir (Meredith, 2005; Arpa, 2011).

Darfur bölgesinde yaşayan ve 1983 nüfus sayımına göre sayıları yarım milyon civarında olan Fur'lar, Batı Sudan halkı olarak bilinmektedir. Fur halkı toprakla uğraşan ve yerleşik siyah Afrikalıdır. Toplulukları oldukça yüksek seviyede geleneklere bağlı ve köy yaşlıları tarafından yönetilirler. Nil-Sahra dili olan Fur dili konuşurlar ve Orta Çağ'da Kanem-Bornu İmparatorluğu'nun bölgeyi fethini takiben Müslüman olmuşlar ve son yıllarda bazıları Arapça konuşmaya başlamışlardır (Darfur Conflict, 2007; Agwanda ve Asal, 2020).

Fur'ların yaşam tarzı, bölgenin sığır çobanları olan göçebe Baggara'larla, su kaynakları ve otlak alanları konusunda en verimli tarım alanlarının bulunduğu özellikle Darfur bölgesinin

merkezindeki Marra Dağı civarında çatışmaya sürüklemiştir. Yıllarca süren ve 2003'te başlayıp Darfur adını uluslararası gündeme taşıyan ve çatışmaları günümüzde zirveye tırmandıran etnik çatışmaların temelini oluşturmuştur (Darfur Conflict, 2007).

Sudan'ı güneyden kuzeye doğru Beyaz Nil nehri boyunca ikiye bölen petrol hattı üzerinde kuyular bulunmaktadır. Bu petrol alanları güneyde daha yoğundur ve Sudan'ın yanı sıra Kanada, Malezya, Çin, Avusturya, İsveç ve Katar'ın da imtiyaz hakkı bulunmaktadır. Sudan, günlük 320 bin varil ham petrol üretim kapasitesine sahiptir (Chad-Sudan Conflict, 2006). Çad'ın güneyindeki Doba bölgesinden de (Darfur'un batısı), 2003 Temmuz'unda ilk petrol çıkarılmıştır ve petrol potansiyeli yüksektir. Günlük yaklaşık 225 bin varil üretim kapasitesindeki bu petrol, Dünya Bankası desteğiyle inşa edilen Çad-Kamerun petrol boru hattı aracılığıyla Atlas Okyanusu'na akıtılmakta, oradan da ABD'ye ve Avrupa ülkelerine ihraç edilmektedir. Boru hattının işletilmesi, ABD'li Exxon ve Chevron Texaco ile Malezyalı Petronas arasında kurulan bir konsorsiyum ile yürütülmektedir (Elnur, 2009).

Sudan ve Çad arasındaki sınır bölgesi, karmaşık bir kabile yapısına sahiptir. Her iki tarafta da aynı kabileden insanlar yaşamaktadır. Örneğin, Darfur'da Sudan Hükümeti'ne karşı silahlı mücadele yürütenlerin bir kısmı 1990 yılında darbe ile yönetime gelen Çad Devlet Başkanı İdris Debi'nin de bağlı olduğu Zağawa kabilesindedir. Bu kabile ilişkilerinden dolayı Darfur, 1990 yılındaki darbe dâhil, Çad'daki hükümet değişikliklerinde aktif rol oynamaktadır. Albay İdris Debi'nin darbeden sonra demokrasi vaat etmesine rağmen bugüne kadar askerî yönetimden vazgeçmemesi halkta huzursuzluk sebebi olmuştur (Chad-Sudan Conflict, 2006; Glasman vd., 2023).

Sudan'ın güneyinde yaşayan Dinka denilen siyah Afrika kökenli köylüler, petrol sahalarının işlenmeye başlamasıyla hükümet ve SPLM/A mensubu isyancılar arasında yaşanan anlaşmazlık ve çatışmalar yüzünden evlerini terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Evlerini terk edenlerin çoğu komşu ülkelere kaçarken, kalanı sığınma kamplarına yerleştirilmiştir. Araplara karşı yürütülen çatışmalarda görünen sebep, petrol gelirlerinin Arap asıllı nüfusun lehine dengeli dağıtılmadığı ve güney bölgeye daha fazla özerklik verilmesi talebidir. Sudan hükümetiyle gayrimüslim Güney arasında, ateşkes kararı ve silah bırakma anlaşması yapılmıştır. Varılan anlaşmanın kritik maddeleri; Sudan petrolünün yarı yarıya Güneyle bölüşülmesi 2011'de düzenlenen ve Sudan'ın ikiye bölünmesine imkân verecek olan "referandumu" Hartum yönetiminin kabul etmesi olmuştur (Politics of Sudan, 2006; Glasman vd., 2023).

Sudan'ın güneyinde barış sağlanmak üzere iken 2003 yılında (Batı komşu Çad'da petrol bulunmasından hemen sonra) Sudan'ın batı bölgesindeki Darfur'da iki siyah isyan grubu Sudan hükümetine karşı ayaklanma başlatmıştır. İnsan hakları izleme grubu ve Hartum'un "militan" dediği bu çetelere Darfur halkı, Arapçada "at üstündeki canavar" anlamına gelen "Cancavid" demekte ve Cancavid'lerin amacının Arap olmayanları Sudan topraklarından atmak olduğunu iddia etmektedir. Cancavidlerin yaptıkları Sudan'ın 7 milyon Müslüman nüfusuna tamir edilemez zarar riski oluştururken, başkent Hartum'daki merkezî hükümet, katliam yapan Arap çetelere silah ve lojistik destek vermekle suçlanmıştır. Hartum, "haydut" diye tanımladığı çetelerle iş birliği içinde olduğu iddialarını reddederek uluslararası baskı gruplarının Amerika'nın teröre sponsor olduğuna inandığı Sudan'ı ortadan kaldırmak olduğunu iddia etmektedir. Daha önce Sudan'ın güneyi ile uzlaştırma çabalarına arabulucu olarak katılan Çad ise Darfur'daki çetelerin Sudan sınırındaki Adre kentine düzenledikleri saldırılardan Hartum hükümetini sorumlu tutarak Sudan'ı düşman ilan etmiştir. İsyancıların Çad içerisinde etkili olarak kurduğu darbe yönetiminin devrilmesinden endişe eden Çad lideri İdris Debi, problemi Sudan'ın saldırganlığı olarak tanımlamaktadır ve uluslararası platforma taşımaya çalışarak

mevcut yönetimini koruma gayretindedir. Bu da batılı devletlerin arzu ettiği bir durumdur (Arpa, 2011).

Sudan'ın Güney komşusu Uganda'nın da kuzeyi 20 yıldır terör tehdidi altındadır. Lord's Resistance Army (LRA) adlı örgüt sivillere saldırılar düzenlemektedir ve bugüne kadar on binlerce insanı katletmiştir. Son olarak 29 Ağustos 2006'da yürürlüğe girmek üzere Uganda hükümeti ile LRA arasında ateşkes sağlanmıştır. Bu yakınlaşma ve antlaşma süreçleri Sudan'ın bölünmesine ilişkin süreci geciktirmenin ötesinde bir anlam ifade etmediği gibi, küresel güçlerin sahadaki taleplerinin anlamlandırılması açısından da önem arz etmektedir. Bölgede güvenliğin tesisi ve silahlı çatışmaların önlenmesi amacıyla birçok antlaşma tesis edilmiştir (Millar, 2022; Glasman vd., 2023):

- Addis Ababa Anlaşması (1972)
- Nairobi Kapsamlı Barış Anlaşması (9 Ocak 2005)
- Güvenlik Konseyi, 24 Mart 2005 tarihli 1590 sayılı kararla, Sudan Hükümeti ile Sudan Halk Özgürlük Hareketi/Ordusu (SPLM/A) arasında 9 Ocak 2005 tarihinde imzalanan Kapsamlı Barış Anlaşması(KBA)'nın uygulanmasını desteklemek ve insan haklarının koruma ve teşvik ile insani yardıma ilişkin belirli fonksiyonları icra etmek için Sudan'da Birleşmiş Milletler Misyonu (UNMIS) kurmaya karar verdi.
- Darfur'daki Çatışma Üzerine İnsani Ateşkes Anlaşması ve Protokolü (8 Nisan 2004) (Darfur, 2006).
- Sudan Hükümeti, Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu (SLM/A) ve Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) arasında Anlaşma (25 Nisan 2004)
- Darfur'da Gözlemci Görevlendirilmesi ve Ateşkes Komisyonu'nun Kurulması Modaliteleri Üzerine Sudan'lı Taraflarla Anlaşma (28 Mayıs 2004)
- Sudan'ın Darfur Bölgesindeki Ateşkes Komisyonu (CFC)'nin Kurulması ve Yönetimi üzerine Misyon Statüsü Anlaşması (SOMA) (4 Haziran 2004)
- Sudan Hükümeti, Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu (SLM/A) ve Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) arasında Darfur'daki İnsani Durumun İyileştirilmesi üzerine Protokol (9 Kasım 2004)
- Sudan Hükümeti, Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu (SLM/A) ve Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) arasında N'Djamena Anlaşması ile Uyumlu olarak Darfur'daki Güvenlik Durumunun Geliştirilmesi üzerine Protokol (9 Kasım 2004)
- Darfur Barış Anlaşması (5 Mayıs 2006) Sudan Hükümeti ile en geniş isyancı grup olan SLM/A (Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu) arasında 3 yıldır süren çatışmayı sona erdirmek üzere imzalandı. Anlaşma, kısaca Cancavid'lerin silahsızlandırılması, isyancı grupların dağıtılması ve kurulacak geçici hükümette isyancıların da yer almasını sağlayacaktır. Ancak Afrika Birliği'nin çabaları ile sağlanan anlaşmaya tüm isyancı gruplar imza koymamışlardır. 31 Ağustos 2006'da Konsey, 1706 sayılı kararla, UNMIS görev alanını Darfur Barış Anlaşması (DBA)'nın etkin ve öncelikli uygulanmasını desteklemek için Darfur'da görevlendirilmesini kapsayacak şekilde genişletti (Unmis, 2006).

Görüldüğü gibi her iki savaş/çatışmadan sonra da taraflar arasında birer anlaşma yapılmış ve BM yapılan anlaşmaların uygulanmasına destek için BM misyonuna ve onun görev alanının genişletilmesine karar vermiştir. Yıllara göre Sudan ile ilgili BM Güvenlik Konseyinin aldığı kararlara toplu olarak baktığımızda son üç yılda gerçekleştiği ve özellikle de 2006 yılında en üst seviyeye çıktığı görülmektedir (Resolutions of the Security Council, 2006).

- 2004 yılında 1547, 1556, 1564 ve 1574 nolu kararlar
- 2005 yılında 1585, 1588, 1590, 1591, 1593, 1627 ve 1651 nolu kararlar
- 2006 yılında 1663, 1665, 1672, 1679, 1706, 1709, 1713 ve 1714 nolu kararlar

Küresel Güçlerin Bölünme Öncesinde Sudan'a İlişkin Yaklaşımları

Bölgede en başta ABD olmak üzere İngiltere, Fransa ve hatta Avrupa Birliğinin planları ve beklentileri bulunmaktadır. Bu çok yönlü beklentileri dinsel, petrol odaklı ve stratejik üstünlük sağlama odaklı olmak üzere üç boyutta incelemek mümkündür. Bu her üç unsur da aslında sebep-sonuç itibarıyla çok sıkı bir biçimde birbirleri ile ilişkilidir.

ABD'nin bölge ile ilgisi çok öncelere dayanmaktadır. Kenya ve Tanzanya'daki büyükelçiliklerinin 1998 yılında bombalanmasının ardından çok kısa sürede Sudan'ı suçlu ilan eden ABD, Sudan'da bir ilaç fabrikasını kimyasal silah üretiyor gerekçesiyle bombalamıştır. Daha sonra Sudan'ı terörist ülke ilan eden ABD, aslında Genişletilmiş Orta Doğu Projesi'nin bir ayağı için alt yapı kurduğu iddiaları ile karşılaşmıştır. Sudan, Çin ile iyi ilişkilere sahip olup Pekin'in petrol tedarik ettiği bir ülkedir. Afrika'daki üretilen petrole hâkim olmak ve böylece hızla büyüyen Çin ve Hindistan'ın enerji kaynaklarını kontrol altına almak ABD'nin ana hedefi olarak öne sürülmektedir. İngiltere ise ABD'nin her zaman olduğu gibi yanında yer alarak 1956'dan önce eski sömürgesi olan Avrupa'ya petrol ihraç eden Sudan'da ve Afrika bölgesinde söz sahibi olmak istemektedir. Afrika'yı arka bahçesi olarak gören Fransa da burada olan gelişmelerden uzak kalmak istememektedir (Huliaras, 2006 ve Budak, 2022).

ABD'nin dünya enerji kaynaklarını ve güç dengesini lehine şekillendirmede izlediği yöntem çok açıktır: stratejik bölgelerde yönetim karşıtı olma, etnik veya dinî farklılık gibi potansiyelleri kullanarak sınırları yeniden şekillendirmek ve hatta kendi uydu ülkelerini oluşturmak. Bunu ABD Silahlı Kuvvetler dergisindeki Ralph Peters'in "Kan Sınırları" adlı makalesinde de Orta Doğu için açık bir şekilde görmek mümkündür (Peters, 2006). Bu yüzden özerklik ve self determinasyon kazanarak halkının çoğunluğu Hristiyan olan Sudan'ın güneyinin, petrolü zengin Çad'ın yönetiminin yıkılarak doğusunun ve hatta Uganda'nın 20 yıldır çatışmalar içinde olan kuzeyinin, ABD'nin gelecekte kurmayı planladığı uydu ülkesine temel teşkil ettiği değerlendirilmektedir (Yamak, 2020).

ABD, Çad'da 2003'te petrol bulduktan hemen sonra Darfur'da isyan çıkartmakla her iki bölgede de bireyleri bulunan ve Çad'da etkili olan kabileler vasıtasıyla Çad yönetimini devirerek kendi yandaşı bir yönetim kurdurma gayreti içerisinde olmuştur. Çünkü İdris Debi yönetimi, işletmesi bu dönem Petronas, Chevron Texaco¹ ve Exxon konsorsiyumu tarafından yapılan Çad-Kamerun petrol boru hattını kendi yönetimine almak istemiş ve bu sebeple de Çin ile yakınlaşmaya başlamıştır. Çad yönetimi ilerleyen dönemde, Petronas ve Chevron Texaco şirketlerinin vergi kaçırdukları gerekçesiyle faaliyetlerini durdurma kararı almıştır. ABD, buradaki petrolün ve Çad-Kamerun petrol boru hattının kontrolünü elinde tutabilmek, Çad-Çin yakınlaşmasını önleyebilmek gayreti içerisinde (Huliaras, 2006; Yamak, 2020).

Yıllar boyunca ülkeye barış getirmek için komşu ülkeler, ilgili diğer ülkeler ve savaşan tarafların mensupları aracılığıyla çok çeşitli girişimler olmuştur. 1993'te başlayan gelişme için Hükümetlerarası Otorite (IGAD)'ın insiyatifinde başlatılan bölgesel barış girişimi de buna benzer bir girişim olmuş, Birleşmiş Milletler, IGAD bu girişimi desteklemiş ve yakından takip etmiştir (Unmis, 2006). Genel Sekreter, Afrika'nın Boynuzu'nda ve Büyük Göller bölgesindeki

¹ Chevron ve Texaco petrol şirketleri 2001 yılında birleşti.

gelişmeleri takip için Aralık 1997’de, Mohamed Sahnoun’u Afrika özel danışmanı olarak atamıştır. Sahnoun ve diğer yetkililer BM’yi IGAD ülkeleri zirvelerinde temsil etmişler ve barış sürecini desteklemek için bölge hükümet ve örgütleri ile danışmalarda bulunmuşlardır. Bu yetkililer aynı zamanda, IGAD barış sürecini destekleyen ve çeşitli alanlarda kapasite geliştirmek üzere bölgesel örgütlere yardım eden ülke ve örgütlerden oluşan IGAD ortakları forumuna katılmışlar, 2002 yılı boyunca Sudan barış süreci, IGAD himayesinde önemli ilerleme sağlamıştır (Stapleton, 2022).

Barış çabalarına ivme kazandırmak için Genel Sekreter 10-12 Temmuz 2002 tarihlerinde Sudan’ı ziyaret etmiştir. 20 Temmuz 2002’de çatışan taraflar; devlet ve din, güney Sudan halkının kendi geleceğini kendilerinin belirleme hakkı, hükümet yapıları, geçiş süreci, yönetim prensipleri üzerinde geniş bir çerçeve anlaşmasına vardıkları Machakos Protokolünü imzalamışlardır. Ateşkes, insan hakları, kaynaklar ve gücü paylaşma gibi önemli konularda görüşmelere devam etme konusunda da mutabık kalmışlardır (Machakos Protokol, 2006). Yapılan ilerlemelerden memnun olan Genel Sekreter, tarafları görüşmelere yoğun bir şekilde devam etmeleri için sevk etmiş ve Genel Sekreter özel danışmanı, Sahnoun ve diğer sekreterlik yetkilileri Ağustos 2002’den itibaren Machakos, Kenya’da IGAD görüşmelerini desteklemek üzere görev yapmışlardır (Unmis, 2006).

Sudan’da Birleşmiş Milletler Öncü Misyonu (UNAMIS)

Barış çabalarını yoğunlaştırmak ve yapılan ilerlemenin -Bu arada, IGAD liderliğinde, 7 Ocak 2004 tarihli Zenginliğin Paylaşımı Anlaşması ve 26 Mayıs 2004 tarihinde Güç Paylaşımı Protokolü imzalanmıştır- ivmesini sürdürmek üzere Güvenlik Konseyi, genel Sekreter’in tavsiyesi ile 11 Haziran 2004 tarihinde 1547 nolu karar ile Sudan’da Birleşmiş Milletler Öncü Misyonu (UNAMIS)’nu oluşturmuştur. UNAMIS, öngörülen barışı destekleme operasyonu açılımını hazırlamak üzere ilgili taraflar arasında temasların sürekliliğini temin etmek için görevlendirilmiştir (Background, 2006).

Genel Sekreter tarafından, UNAMIS’in başına ve Sudan’a özel temsilci olarak Jan Pronk atanmıştır. Pronk’a iki yardımcı ve bir askerî danışman refakat etmiştir. Ekip; ilave olarak askerî, politik ve sivil işler personeli, basın enformasyon görevlileri, idari lojistik ve diğer alanlarda uzmanlar tarafından desteklenmesi planlanmıştır (Unmis, 2006). Özel temsilci, IGAD himayesindeki görüşmelerde Kuzey-Güney İç Savaşı ve Afrika Birliği himayesindeki görüşmelerde de Darfur çatışmaları için barış yapma çabalarını yönlendirmiştir. İlave olarak bir diğer BM ekibi de müzakerelerin sonuçlarının Sudan’a genişletilecek bir harekât için zemin hazırlamak amacıyla Naivasha, Kenya’daki barış görüşmelerinin son safhalarına katılmıştır. (Millar, 2022). Özel temsilci, Sudan’daki BM ülke ekibi ile KBA’nın uygulanmasını desteklemede BM’ni en iyi hazırlık durumunu temin etmek amacıyla “birleşik bir yapı” geliştirmek için çalışmışlardır. UNAMIS idare ve destek elemanları, yerinde harekât planlarını iyileştirme ve geliştirme ve aynı zamanda askerî ve sivil personel görevlendirmesini hazırlama ve misyonun etkinliğini artıracak “ileri destek” üzerine odaklanmışlardır (Stapleton, 2022; Millar, 2022).

Darfur; etnik, ekonomik ve politik gerginlikler ile kıt kaynaklar üzerine rekabet yüzünden gittikçe kötüleşen yerel şiddet olaylarına sahne olmuştur. Şubat 2003’ten başlayarak Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu (SLM/A) ve Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) tarafından hükümet hedeflerine yaptığı saldırıları ve hükümetin bunlara tepki olarak ulusal silahlı kuvvetlerini görevlendirmesi ve yerel milisleri mobilize etmesi kararı; şiddeti emsali görülmemiş seviyelere çıkarmıştır. Sudan silahlı kuvvetleri tarafından ayırım yapılmaksızın devam ettirilen hava bombardımanı, Cancavid ve diğer milisler tarafından yapılan saldırılarla birlikte bölgedeki köyler tahrip edilmiştir. Saldırıları esnasında siviller öldürülmüş, kadınlara

tecavüz edilmiş, çocuklar kaçırılmış ve yiyecek ve su kaynakları kullanılmaz hâle getirilmiştir. Darfur içindeki terör döngüsü aynı zamanda bölgesel barış ve güvenliği tehdit eden bir hâl almıştır (Darfur Conflict, 2007).

Son yıllarda, Afrika Birliği (AU), Darfur krizine çözüm aramak için uluslararası politik çabalara öncülük yapmıştır. AU'nun politik inisiyatifleri, Sudan Hükümeti ile SLM/A ve JEM arasında, 8 Nisan 2004 tarihinde N'Djamena'da imzalanan İnsani Ateşkes Anlaşması netice vermiştir. Temmuz 2004'de AU, Abuja görüşmeleri diye de adlandırılan Sudanlı taraflar arasında görüşmeleri başlatmıştır. Bu ateşkese tarafların uymasını gözlemlemek üzere 60 askerî gözlemci ve 310 kişilik koruma birliği görevlendirilmiştir (Agreements, 2006). AU'nun bu faaliyetleri esnasında BM ve bir grup hükümet dışı örgüt, Darfur'da şiddet nedeniyle yerlerinden edilmiş insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yoğun bir insani yardım operasyonu başlatmışlardır (Unmis, 2006).

Darfur'da artan krize reaksiyon olarak Güvenlik Konseyi, 30 Temmuz 2004'te UNAMIS'e 1556 nolu karar ile görevler tahsis etmiştir. Bu kararı ile BM Güvenlik Konseyi, diğer şeyler arasında sivillere yapılmaya devam edilen saldırıları da kapsayan insani kriz ve yaygınlaşan insan hakları ihlalleri durumuna en üst dereceden ilgi göstermiş ve hayati olarak ilan etmiştir. Konsey, Hükümetin ve Cancavid milislerinin ve liderlerinin anlaşma yükümlülüklerine uyup uymadığı üzerinde Genel Sekreter'den aylık raporlar istemiştir. Buna ilave olarak aynı zamanda AU'ne Darfur'daki misyon ile ilgili değerlendirme ve planlamada yardım edilmesini; AU ile yakın iş birliği içinde Darfur'da yapılacak anlaşmanın uygulanmasının desteğinin hazırlanmasını ve Darfur bölgesi için misyon acil planlamasının yapılmasını talep etmiştir. Buna uygun olarak misyon böyle bir planlamayı başlatmıştır (S/Res/1556, 2006).

18 Eylül 2004 tarihli 1564 nolu karar ile Konsey, güvenlik ve sivillerin korunması, Cancavid milislerinin silahsızlandırılması, Darfur'daki insan hakları ve uluslararası insanlık hukuku ihlallerinden sorumlu Cancavid liderlerinin adalete teslim edilmesi ve kimliklerinin belirlenmesi konularına ilişkin ilerleme olmadığını açıkça ifade etmiştir. Kararda bir başka husus olarak Genel Sekreter'den Darfur'da görevlendirilen insan hakları gözlemcilerinin sayısını artırmak için gerekli uygun adımları atmasını istemiştir (S/Res/1556, 2006). Bu gelişmelerin bir sonucu olarak Özel Temsilci ve UNAMIS, takip eden aylarda özellikle AU ve onun Darfur'daki görevini desteklemek için Addis Ababa'da BM destek hücreleri kurulması çalışmalarını başlatmıştır (Millar, 2022; Mohammed, 2022).

9 Ocak 2005 tarihinde, Sudan tarihinde dönüm noktası olan bir olay meydana gelmiş ve Başkan yardımcısı tarafından temsil edilen Sudan hükümeti ve Başkan John Garang tarafından temsil edilen Sudan Halk Özgürlük Hareketi/Ordusu, Kenya, Nairobi'de Kapsamlı Barış Anlaşması (KBA)'nı imzalamıştır. KBA, Machakos Protokolünden kalan önemli konuları da kapsamış ve güvenlik düzenlemeleri, başkent Hartum'da güç paylaşımı, Güney için otonomi ve petrolü de içine alan ekonomik kaynakların daha adil dağıtımını üzerinde ihtiyaçları ortaya koymuştur (Background, 2006).

Anlaşma; dört protokol, iki çerçeve anlaşması ve bu protokol ve çerçeve anlaşmalarının uygulama modalitelerini içeren iki ekten oluşmaktadır. Taraflar, imzalanan dokümanın, KBA'nın başarılı bir şekilde uygulanması ile ülke birliğini cazip kılacak olması, barışın korunmasına iyi bir temel yaratacak olması, Sudan için iyi bir idare modeli olması, ülke içinde daha geniş problemleri çözmeye somut bir model olması hususunda hemfikir olmuşlardır (Comprehensive Peace Agreement, 2006). Taraflar, anlaşma ile öncelikli olarak Sudan'ın birliğini tesis ederken, içinde geçici kurumların ülkeyi idare edeceği ve uluslararası izleme mekanizmalarının kurularak işletmeye başlatılacağı altı buçuk yıllık bir geçici dönem

oluşturulmasına karar verdiler. Dönemin sonunda (2011 yılında), Güney Sudan halkı, uluslararası gözlemcileri nezaretinde Sudan'ın birliğinin teyit edileceği veya ayrılma oyunun verileceği bir referandum yapılacaktır. Uluslararası mekanizma, referandumdan sonra barışı destekleme harekâtının bitişini belirlemek üzere, sonucun başarı ile uygulanması hususunda hükümetin emin olmasına yardımcı olmak için altı aylık bir dönem daha çalışmaya devam edecektir (Budak, 2022; Bilgenoğlu, 2019).

Sudan'da Birleşmiş Milletler Misyonu

10 Ocak 2005'te Barış Anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra Güvenlik Konseyi, bir basın açıklamasında anlaşmayı iyi karşıladıklarını ve Güney Sudan'da bir barışı destekleme harekâtını da içine alan uluslararası yardımın süratle düşünülmesi gerektiğini bildirmişlerdir. 31 Ocak'ta Konseye verilen raporda Genel Sekreter, 10000 askerî personel ve 700'den daha çok polisi içeren uygun sivil personelden oluşan, çok boyutlu bir barışı destekleme harekâtı görevlendirilmesini tavsiye etmiştir (Sudan-UNMIS-UN Documents, 2006).

Genel sekreter tarafından belirlendiği şekliyle Sudan'daki BM Misyonunun başında kendi özel temsilcisi bulunacak ve aşağıdaki dört geniş alanda odaklaşan birimleri kapsayacaktır:

- Barış süreci için “iyi ofisler”² ve politik destek,
- Güvenlik,
- İdare,
- İnsani destek ve geliştirme desteği.

Barış süreci için “iyi ofisler” ve politik destek, Genel Sekreterin Özel Temsilcisi tarafından sağlanacak, aynı zamanda Temsilci, politik ile basın halkla ilişkilere de bakacaktır. Politik İlişkiler birimi, Özel Temsilciye ve BM harekâtına, istendiği şekilde politik tavsiye, raporlama, analiz, değerlendirme ve sekreterlik yardımı sağlayacaktır (S/2005/57, 2006).

Özel Temsilcinin yardımcılığını, iki “Yardımcı Özel Temsilci” yapacaktır. Bir yardımcı, barış sürecine politik destek ve “iyi ofisler” ile idare alanlarında Özel Temsilci ile yakın çalışacak, diğer yardımcı, Sudan için İskân Koordinatörü ve İnsani Koordinatör olarak hareket edecek ve yardım konuları ile uğraşacaktır.

Güvenlik konuları askerî birim tarafından ele alınacaktır. Bu birim, ateşkes anlaşmalarının onay ve denetim mekanizmalarını kontrol edecek, BM personelini ve tesislerini koruyacak ve personelinin hareket serbestisini temin edecektir. Ayrıca askerî birim, kabiliyeti dâhilinde, fiziki şiddetin yakın tehdidi altında olan sivilleri koruyacak, silahsızlanmaya yardım edecek, birlikleri dağıtacak ve süreci yeniden entegre edecek ve diğer BM programlarını destekleyecektir.

İdare; BM polisi, hukuk kuralı, insan hakları, sivil işleri, seçim yardımı ve cinsiyet birimleri tarafından ele alınacaktır. Hukuk birimi, Ulusal Birlik Hükümeti, aynı zamanda Güney Sudan hükümetinin gerekli yasama, yürütme ve yargı kurumlarının kurulması ve işletilmesine destek için yardım ederken, BM polisi unsuru, şeffaf bir polis hizmetinin geliştirilmesine yardım edecektir (S/2005/57, 2005).

² İyi ofisler, yardım etme, destek verme özellikle bir tartışma ya da problemi çözmeye aracılık etme anlamında kullanılmaktadır. (http://encarta.msn.com/dictionary_1861694923/good_offices.html).

İnsani ve geliştirme yardımı, silahsızlandırma, terhis etme ve yeniden bütünleştirme; insani koordinasyon, koruma, kurtarma, geri döndürme ve mayın kontrol gerekli uzman unsurlar tarafından yapılacaktır. İlave olarak HIV ve personel icra birimleri, misyon kapsamında tavsiye ve eğitim sağlayacaktır (S/2005/57, 2005).

Misyon, Hartum'da karargâh kuracak ve Güney Sudan'ın geçici başkenti, Rumbek'i de kapsayan Güneyde de geniş bir şekilde temsil edilecektir. Genel Sekreter, bu kapsam ve büyüklükte öngörülen bir hareketin belli bir derecede ademi merkezizet gerektirdiğini vurgulayarak misyon alanını altı ayrı sektöre bölmüştür (S/2005/57, 2005).

Misyon çok geniş alanda işlerle uğraşırken, Genel Sekreter, bütün vatandaşlarının daha onurlu ve güvenli şartlarda yaşayabileceği daha demokratik ve barış dolu bir Sudan'ı kurmakta Sudanlı insanlara destek olma amacını başarmak ve KBA'nı başarı ile uygulamak için BM ajansları, fonlar ve programları arasında müşterek ve birleşik bir stratejinin önemini vurguladı. Bununla beraber, misyonun koordinasyon rolü ve ajanslar, fonlar ve programların uygulama sorumlulukları arasında belirgin ayırım korunacaktır (S/2005/57, 2005).

Genel Sekretere göre, KBA'nın bütün yönlerini uyumlu hâle getirme, taraflar ve taraflara yardım edenler için çok karışık bir görevdir. Taraflarca ileri aşamalarda tartışmaya neden olabilecek metinlerin farklı yorumlanmasından kaynaklanabilecek, bazı gri alanlar ve potansiyel olarak güçlük taşıyan konular sonraya bırakılmıştır. İlâveten, bazı karışık konular Başkanlığın kararına bırakılmış ve bazı kararlar da daha sonraya ertelenmiştir (Bayram, 2017).

Diğer büyük tehditler; Kuzey ve Güneyde bulunan diğer silahlı grupların birleşmesi ve her iki taraftan birine katılmakta isteksiz olan milisler veya memnun olmayan silahlı gruplardan ortaya atılacak bir tehdidin neticesi olarak daha başka şiddet olasılığı, Barış Anlaşmasının uygulanmasının ilk olarak dengeleri bozabilecek etkilerinden kaynaklanabilecek güvenlik risklerini içermektedir. Bu silahlı kuvvetlerin ve milislerin Sudan Hükümeti veya SPLM/A ile aralarını bulma süreci barış anlaşmasında detaylandırılmamıştır (S/2005/57, 2005). Bütün olarak barış anlaşmasının uygulanması ülkenin politik, ekonomik ve sosyal görünümünü radikal olarak değiştirecektir. Sudan halkı ve taraflar için sonuçta sağlayacağı çıkarlar herkesin yararına olacaktır (Bayram, 2017).

Yukarıda sayılan riskleri minimize etme veya bertaraf etmenin nasıl olacağı üzerine, Genel Sekreter, ulusal ve uluslararası seviyelerde kuvvetli ve uyumlu stratejilerin gerektiğini belirtmişlerdir. Sudan liderliğinin, uluslararası toplumla iş birliği yaparak sürecin doğru ilerlemesi için sağlam bir yol haritası belirlemesine ihtiyacı vardır. KBA'nın her şeyi içine alan uygulamasını teşvik etmek için Sudan liderliğinin, başlangıçta tayin edilenin ötesinde daha geniş politik ve sivil toplum kitesine onun kabulünün teşvik edilmesi gerekir. Yeni hükümet, her şeyi kapsayan ulusal süreçte arabuluculuk ve güven tazelemeye başlamada, uluslararası topluluğun yardımı ile liderliği yapması öngörülmüştür. BM, hükümeti, serbest, bütün gerekçelere dayalı, çatışmaların ana sebeplerini çözmeye yönelik, uyumlu ve tutarlı ulusal formül üzerinde cesaretlendirmeye devam edeceği taahhüt edilmiştir (S/2005/57, 2005).

Güneydeki iç savaş KBA'nın imzalanması ile sonuçlanırken, Darfur bölgesinde çatışmalar devam etmiştir. Genel Sekretere göre, istikrarlı bir Sudan için, Darfur'da da barışın olması gereklidir (Background, 2006; Unmis, 2006). Bu bakımdan, BM ve AU'nin Sudan'daki birbirini tamamlayıcı görevleri gerekli olmuştur. İki örgüt arasındaki görüşmeler ve Sudan'daki AU misyonu ve operasyonel, karargâh ve stratejik seviyelerdeki BM misyonu ile arasındaki bu kuvvetli ilişkinin korunmasının önemi vurgulanmıştır (Background, 2006; Unmis, 2006; Bayram, 2017).

Sudan'daki Afrika Birliği Misyonu (AMIS), Ekim 2004'te sayısını, 2341 askerî personel ve 815 sivil polisi aynı zamanda tamamlayıcı sivil personeli kapsayan toplam 3320 personele artırmıştır. Artırılmış misyonun görevi, 8 Nisan 2004'te N'Djamena'da imzalanan İnsani Ateşkes Anlaşmasına uyulduğunu gözlemek ve insani yardımın teslimi ve mültecilerin ve içeride yerlerinden edilmiş personelin geri dönüşü için güvenli bir ortamın oluşturulmasına katkı sağlamak olmuştur (Background, 2006; Unmis, 2006).

Genel Sekreter tarafından üzerinde durulan AU ve BM arasındaki irtibat, sivil görevlilere ilaveten, BM askerî gözlemcilerin ve polis memurlarının Darfur'daki bölge ofislerinde yerleştirilmesini de içermekteydi. Aynı zamanda, Özel Temsilci ile AU yetkilileri arasında ilişkilerin kuvvetlendirilmesi için gerekli görülmekteydi (Background, 2006; Unmis, 2006). Genel Sekreter, 1564 sayılı kararla yetkilendirilen insan hakları varlığı, Darfur'da insani koordinasyon ve kolaylaştırma için kapasite olma nedeniyle BM misyonu ile birleştirilebilirdi. AU ile yakın iş birliği, aynı zamanda Darfur'da daha geniş bulunma, 1556 nolu kararla talep edildiği gibi Darfur için ihtimal planının icrası için misyonun kabiliyetini güçlendirecekti (S/Res/1556", 2006; "S/Res/1564).

Birleşmiş Milletler Soruşturma Komisyonu

7 Ekim 2004'te Güvenlik Konseyinin talebi üzerine, Genel Sekreter, uluslararası insani hukuk ve insan hakları hukukunun ihlal raporlarını araştırmak ve Darfur'da soykırım fiillerinin yer alıp almadığını belirlemek için Soruşturma Komisyonu kurdu. Komisyon bulguları üzerine Ocak 2005'te Genel Sekretere raporunu sundu (Background, 2006; Unmis, 2006; Arpa, 2011).

Komisyon, Sudan Hükümetinin soykırım politikası takip etmediğini hem kuvvetlerin hem de Cancavid milislerinin "sivilleri öldürme, işkence, zorla ortadan kaldırma, köylerin tahribi, tecavüz ve diğer seks şiddet şekilleri, yağmalama ve zorla yerinden etmeyi kapsayan "ayırım yapmaksızın" saldırılar yapmış olduğunu tespit etmiştir. Rapora göre, soykırım politikasının takip edilmemiş ve soykırım suçunun direk ya da kontrolleri altında milisler aracılığıyla Hükümet güçleri tarafından Darfur'da işlenmemiş olması sonucu, bölgede işlenen suçların ehemmiyetini hiçbir şekilde azaltmamalıdır. Rapora göre, Darfur'da işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar gibi, uluslararası suçlar, soykırımdan daha az ciddi ve iğrenç olmamalıdır. Diğer şeyler yanında Komisyon, aynı zamanda Darfur'da asi güçlerin, sivillerin öldürülmesini ve yağmalamayı kapsayan, muhtemel savaş suçlarından sorumlu olduğu sonucuna vardı ve Konseye Darfur durumu hakkındaki dosyanın Uluslararası Suçlar Mahkemesine (ICC) götürülmesini tavsiye etmiştir³ (Bilgenoğlu, 2019).

24 Mart 2005'te Güvenlik Konseyi, Sudan'da BM Misyonu (UNMIS)'nu oluşturmuştur. Konsey, ülkedeki durum, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiğine karar vererek 1590 sayılı kararında bu adımı attı. Genel Sekreterin tavsiyesi ile hareket eden Konsey, UNMIS'in görevlerine şu şekilde karar verdi: (a) Taraflarca imzalanan KBA uygulamasını desteklemek; (b) mültecilerin ve içeride yerinden edilmiş kişilerin gönüllü geri dönüşünü ve insani yardım görev alanı ve kabiliyetleri kapsamında koordine etmek ve kolaylaştırmak; (c) mayın hareket sektörlerinde taraflara yardım etmek; (d) Sudan'da insan haklarını teşvik etmek ve korumak, aynı zamanda, içeride yerlerinde edilmiş kişiler ve dönen mülteciler ve kadınlar ve çocukları kapsayan hassas gruplara özel dikkat harcıyarak sivillerin korunması amaçlı uluslararası çabalara, UNMIS kabiliyetleri çerçevesinde ve BM ajansları,

³ "Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the Secretary-General".

ilgili kuruluşlar ve hükümet dışı organizasyonlarla yakın iş birliğinde katkıda bulunmak (Mandate, 2006).

23 Haziran 2005 tarihli Güvenlik Konseyi'ne verdiği raporunda Genel Sekreter, Hartum, Rumbek ve Darfur'u kapsayan önceki ayda yaptığı Sudan ziyaretini özetlemiştir. Ziyaretinden önce, Addis Ababa'da uluslararası topluluğun AU misyonunun (AMIS) Darfur'a genişletilmesine desteğini vadettiği bir toplantıda, AU komisyon başkanı ile eş başkanlık yapmıştır. 28 Nisan 2005'te AMIS kuvveti, AU barış ve güvenlik konseyi tarafından toplam yetkilendirilen 6171 askerî personel ve 1560 sivil polis gücüne artırılmıştır (S/2005/411, 2006).

KBA'nın uygulaması ile ilgili, Genel Sekreter, Sudan Hükümeti ve SPLM/A kendi belirledikleri zaman programına tam uyamadıklarını, ancak müdahil oldukları görevin gerçekçi olarak takdir ettiklerini ve sorumluluklarını tamamen müdrük olduklarını rapor etmiştir. Diğer şeylerin yanında Müşterek Ulusal Geçiş Ekibinin kurulması, geniş bir SPLM/A yüksek delegasyonunun başkentte bulunması, Ulusal Anayasa Gözden geçirme Komisyonunun yemin etmesi, Müşterek Basın Komisyonunun kurulması ve (mayın hareketinin etkin uygulanması için kaynakların hâlâ sınırlı olmasına rağmen) mayın hareketi üzerine koordine edilmiş ulusal stratejinin geliştirilmesini kapsayan bazı ilerlemeler gerçekleştirilmiştir (S/2005/411, 2006).

Aynı zamanda, belirli sayıda endişeler de vardı. KBA, her şeyi kapsayan uygulama süreci için geniş bir çerçeve sağlamasına rağmen politik tarafları anlaşmaya götürecek çabalar yeni başlamıştır. Kuzeydeki politik oyuncuların çoğu, aynı zamanda Güneydeki bazı kuvvetler, kendilerinin taraf olmadığı bir anlaşmayı kabul etmekte tereddüt ettiler; Genel Sekreter, Güney Sudan'daki bu tür silahlı grupların uygulamayı bozabileceği konusunda uyardı. Hükümet ve SPLM/A'yı KBA'nı uygulamada her şeyi kapsayan yaklaşım göstermekteki çabalarını ikiye katlamalarını istedi. Genel Sekreter, UNMIS'in Diğer Silahlı Gruplar İşbirliği Komitesi çalışmasını desteklemek üzere tamamen hazırlık yaptığını bildirdi ve Güney-Güney diyalogunun olumlu sonuçlarının potansiyel yararlı etkisine işaret etti (S/2005/411, 2006).

Taraflar, 31 Aralık 2004'te "Daimî Ateşkes Anlaşmasını" imzaladıktan sonra ateşkes yükümlülüklerine saygı göstermeye devam ettiler. Nuba dağlarında bununla beraber, her iki tarafça bir dizi şikâyet ile gündeme getirildi. Diğer problem alanları, SPLM kuvvetlerinin detayları ve savaş suçlarının serbest bırakılması üzerindeki farklılıkları ile ilgili meselelerden oluşmaktadır. Genel Sekreter, halen anahtar kurumların başlatılmadığı ve ancak bunların her iki tarafın birlikte çalışarak ve diğer politik kuvvetler ve gruplarında kapsanmasını temin ederek kurulabileceğini belirtti (S/2005/411, 2006).

UNMIS ile ilgili Genel Sekreter, KBA'nın uygulanmasını destekleme hedefini aşan geniş görev alanında görev yapmaya devam edeceğini rapor etti. Darfur'da UNMIS, bütün seviyelerde AMIS ile yakın koordine edildi ve iş birliği, insan haklarının korunması ve insani yardımda uyumlu gayretleri kapsayan politik ve askerî planlamanın ötesinde genişletildi. UNMIS, Abuja görüşmelerini yeniden başlatmak için AU liderliğindeki gayretleri yakından takip etti ve destekledi (S/2005/411, 2006).

Genel Sekreter, ilk askerî operasyon kabiliyetini başarmak için Hartum'da kuvvet karargâhını ve Juba'da Müşterek Monite Koordinasyon Ofisini aktive eden, UNMIS askerî elemanlarının görevlendirilmesinin başladığını, ancak belli sayıda faktörler nedeniyle bazı askerî elemanın ve polis elemanlarının görevlendirilmelerinde gecikmeler yaşandığını rapor etti. Genel Sekreter, taraflarca beklenen ve Güvenlik Konseyi tarafından belirtilen seviyede icra etmek için yeterli kabiliyetlerin verilmesinin kritik olduğunu belirtti. Aynı zamanda Darfur'a insan hakları gözlemcilerinin görevlendirilmesi hızlandırıldı (S/2005/411, 2006).

2005 yılı sonunda Genel Sekreter, Birinci Başkan Yardımcısı ve SPLM'nin başkanı John Garang'ın 30 Temmuz'da bir helikopter kazasında ölümü ve sonucunda şiddetin takip etmesine rağmen KBA uygulamasının hız kazandığını rapor edebildi. Temmuz başlarında geçiş hükümeti kuruldu ve geçici Ulusal Anayasa imzalandı. Ateşkes Komisyonu, KBA uygulanmasını üst seviyeden gözlemek, izlemek ve tavsiyelerde bulunmak ve diyalog forumu oluşturmak için Ağustos'ta kuruldu. Güneyde, Anayasa Hazırlama Komitesi kuruldu ve Güney Sudan Savunma Kuvveti ile SPLM/A arasındaki farklılıkları çözememesine rağmen Güney-Güney diyalogo toplantısı yapıldı (Background, 2006).

Eylül 2005'te bazı gözlemciler tarafların tamamen anlaşma ile ilgili sözlerinde durup durmadıklarını sorgulamalarına rağmen Ulusal Birlik Hükümeti kuruldu. Buna ilave olarak bir kısım Kuzey ve Güney partileri de hükümete katıldı veya KBA'na riayet ettiklerini ifade ettiler. Genel Sekreter, Ekim'de Güney Sudan Hükümeti'nin de 5 Aralık'ta kanunlaşan, geçici anayasa uyarınca geçiş hükümeti kurduklarını da rapor etti. Belli bir sayıda anahtar komisyon daha oluşturuldu. Bu arada, Abyei Sınır Komisyonunun kararının uygulanmasındaki gecikme, ülkenin hayati bir bölgesinde gerginliğe katkıda bulundu. Bunun sonucunda UNMIS, Abyei'deki mevcudiyetini artırdı, oradaki BM koruma kuvvetini görevlendirdi ve karşılıklı ilgi alanlarını tartışmak için yerinde taraflarla toplantılar düzenledi. Güney Sudan'da diğer silahlı gruplar problemi, kritik seviyede önemli bir problem olarak mevcudiyetini muhafaza etti (Bilgenoğlu, 2019).

Mart 2006'da Genel Sekreter, Güvenlik Konseyine, tarafların bütününde KBA'na saygı göstermelerine rağmen iş birliği, bütünlük ve şeffaflık ruhunun ümit edilenden daha az olduğunu rapor etti. Belli sayıda komisyonun kurulmadığı ve bunlar arasında Ateşkes Müşterek Askeri Komite ve Değerlendirme Komisyonunun düzenli toplandığı bildirildi. Ateşkes Komitesi, Ağustos 2005'te kuruldu ve ilk kez 23 Şubat 2006'da toplandı. Diğer konularda Anayasa Mahkemesi üyeleri ve başkanının atanmasını da kapsayan birtakım hareketlilikler yaşandı. Kuzey Sudan'da çoğu eyaletler anayasalarına uyum sağladılar ve Güney Sudan'da bir geçici komite, Güney eyaletleri için taslak bir anayasa hazırladı (Bilgenoğlu, 2019).

Güney Sudan'da ciddi bir endişe kaynağı ise Uganda isyancı grubu, Lord'un Direniş Ordusu'nun faaliyetleri ve varlığı idi. Genel Sekreter, KBA taraflarının, yabancı direniş grupları konusunun kendi uhdelerinde olduğu ve çözüm için Ugandalı karşılıkları ile etkili bir şekilde çalışma yapmak hususunda Naivasha'da anlaştılar. UNMIS, her ne kadar gecikmeli de olsa, görevine istikrarlı bir şekilde devam etti ve KBA uygulamasında ve devam eden çatışmaların çözümlenmesinde taraflara yardım etti. Aynı zamanda Genel Sekreter, Hartum ve diğer Sudan şehirlerinde, UNMIS liderliğine kişisel saldırıların ve Birleşmiş Milletler'e karşı kampanyanın da arttığını bildirdi. Genel Sekreter, toplumun politik, askerî ve sivil unsurlarına, ülkede yaşayan tüm Sudanlıların barış ve refah içinde olmalarını sağlamaya yardımcı olmak üzere, ülke yönetiminde bulunan yetkililer tarafından davet edilen, BM ile birlikte çalışmalarını için çağrıda bulundu (Millar, 2022).

Genel Sekreter Darfur'a değinerek krizin, KBA anlaşmasının uygulanmasına doğrudan ve negatif etkisinin olduğunu; Ulusal Birlik Hükümeti'nin ortakları arasındaki ilişkiler üzerine dikkate değer bir baskı yaparak çatışmaları sona erdirmeye çabalarının önemini vurguladı. Darfur'da tüm tarafların, sivil nüfusların daha fazla ızdırıp çekmelerini önleme ve bölgenin tekrar kaosa sürüklenmemesi için kalıcı ve hızlı bir çözüm bulmaları konusunda ciddi angaje olmalarının gerekli olduğunu söyledi (Background, 2006; Unmis, 2006).

Darfur Barış Anlaşması (DBA)

Darfur'daki krize bir çözüm aramak için Afrika Birliği'nin çabaları, 5 Mayıs 2006'da Darfur Barış Anlaşmasının imzalanması ile zirveye çıktı. Genel Sekreter, üç yıldır devam eden

çatışmalardan sonra imzalanan DBA'nın silahlarını indirmeye hazırlanan taraflara ümit verdiğini söyledi. Aynı zamanda anlaşmanın hâlâ zorlu meydan okumalarla karşı karşıya olduğunun altını çizdi. Anlaşma; güç paylaşımı, zenginlik paylaşımı, kapsamlı bir ateşkes ve güvenlik düzenlemeleri olmak üzere dört bağımsız bölümden oluşmaktadır (Darfur Peace Agreement, 2006).

Tüm çatışma taraflarının hazır bulunduğu görüşmelerde, sadece Hükümet delegasyonu ve Sudan Özgürlük Hareketi/Ordusu (SLM/A) lideri, Minni Minnavi yapılan anlaşmayı imzaladı. Afrika Birliğinin imzalama süresini 31 Mayıs'a kadar uzatması kararına rağmen taraflardan ikisi, Adalet ve Eşitlik hareketi (JEM) ve SLM/A'nın Abdülvahid fraksiyonu anlaşmanın dışında kaldılar. İlave olarak Anlaşma, içeride yerlerinden edilmiş insanların ve çatışmalardan etkilenmiş diğerlerinin desteğini almada da başarısız olmuştur. Bu, uygulamada karşılaşılabilecek zorlukların olasılığını artırmaktadır. Anlaşmanın imzalanmasını takiben, bu arada, destekleyen ve desteklemeyenler arasındaki çatışmalarda artış olmuştur (Darfur Peace Agreement, 2006).

Bununla beraber Haziran'da Abdülvahid fraksiyonunun bazı üyeleri ve JEM hizipleri anlaşmanın getirdiklerine bağlı olmayı ve uygulamasına tamamen katılmayı kabul ettiklerini ilan ettiler. Bununla birlikte, belli bir sayıda grup, DBA'ya karşı olan ve düzenlemeler talep eden bir hareket şemsiyesi olarak Ulusal Kurtarma Cephesini (NRF) kurdular. NRF kuzey Kordofan'a 3 Temmuz'da saldırdı ve çatışmalarda artış meydana geldi. Darfur boyunca yaşanan şiddetin neticesinde, ihtiyaç içerisindeki nüfusa erişim de azaldı. Aynı zamanda, insanlığa karşı şiddet de yükselmeye devam etti. Anlaşmanın, içeride yerlerinden edilmiş insanların kuvvet altında dönüşünü kapsayan, kuvvetle uygulanması çabalarının Darfur'u daha da kanlı çatışma döngüsüne itebileceğinden korkuldu (Background, 2006; Unmis, 2006).

Bütün bunları göz önünde tutarak Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'ne verdiği 28 Temmuz 2006 tarihli raporunda Darfur'da tüm tarafların Barış Anlaşmasına uymasını temin etmek için 18600 kişilik bir Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonu kuvvetine ihtiyaç olabileceğini teklif etti. Askerî kuvvetin, geniş, çevik ve güçlü olması gerekiyordu. Görevlendirmenin istenen hızına, birliklerin yoğunluk ve mobilitelerine ve aynı zamanda siviller ve Birleşmiş Milletler personeli için kabul edilen risklere bağlı olarak Genel Sekreter, Konseye varsayılan kuvvet kapasitesi ve birleşimini esas alan üç seçenek teklif etti. Bu seçenekler, 17300, 18600 ve 15300 kişilik kuvveti öngörmekte idi (S/2006/591).⁴

Misyonun ana odağı, özellikle Darfur'un üç şehri boyunca bulunan kamplarda yaşayan içeride yerlerinden edilmiş insanların geniş nüfusu olmak üzere, sivillerin korunması olacaktır. Genel Sekreter, bölgenin sert tabiatı ve kullanılabilir yolların eksikliği, özellikle yıllık yağış mevsiminde, belirli problemlere neden olduğu hususunda uyardı. Başlangıçta, barışı koruma misyonunun, özellikle içeride yerlerinden edilmiş insanların kamplarının yönetilmesine yardımcı olmada 3300 polis memuruna ihtiyaç olduğunu belirtti.

Genel Sekreter, Sudan Hükümetini, Güney Sudan'daki barışı tehlikeye sokabileceği tartışmasıyla Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Misyonunu Darfur'a kabul etmeye acil olarak çağırdı. "Sudan'daki barış bölünemez; bir bölge kronik olarak istikrarsız ve aşırı şiddete yatkın iken barış, diğer bölgede kök salamaz." dedi. 31 Ağustos 2006'da Güvenlik Konseyi, 1706 sayılı kararıyla UNMIS görevini, misyonun mevcut görev ve operasyonlarını etkilemeksizin, Darfur'da görevlendirmeyi kapsayacak şekilde genişletme kararı aldı. Konsey, Sudan Ulusal

⁴ "S/2006/591 28 July 2006 (regarding the mandate of the UN operation in Darfur)"

Birlik Hükümetine rıza göstermesi için davette bulundu. Bu kapsamda, üye ülkelere süratle görevlendirmelerin temin edilmesi çağrısında bulundu ve Genel Sekreterden de Darfur'da görevlendirmek üzere UNMIS'i göreve uygun ilave kabiliyetler temin etmesini talep etti⁵ (Mohammed, 2022).

Konsey, UNMIS'in görevinin, DBA'yı ve Darfur çatışmalarında İnsani Ateşkes üzerine N'Djemena Anlaşmasını desteklemek olacağına karar verdi. Daha ötesi, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının VII. Bölümü altında hareket ederek Konsey, UNMIS'i kabiliyetleri dâhilinde, diğer şeyler arasında, Sudan Hükümetinin sorumluluğu konusunda önyargısız, DBA'nın uygulanmasına rahatsızlık verecek her şeyi önlemek ve fiziksel şiddet tehdidi altındaki sivilleri korumak üzere yetkili kıldı.⁶ Konsey, UNMIS'in 17300 askerî personel, 3300 sivil polis ve 16 teşkil edilmiş polis birimini de içerecek şekilde uygun sivil unsurlardan kuvvetlendirilmesine karar vermiştir. Konsey, arazideki durumun gelişimini hesaba katarak Misyonun kuvvet ve yapısını düzenli gözden geçirme kararlılığını ifade etmiştir. Karar metninin ilerleyen kısımlarında, Konsey, Genel Sekreterden, AMIS'den Darfur'daki Birleşmiş Milletler harekâtına bir plan ve program dâhilinde geçiş için Afrika Birliği ve Ulusal Birlik Hükümetini de kapsayan DBA tarafları ile yakın ve devamlı danışmalarda bulunmasını talep etmiştir (Millar, 2022),

Ulusal Birlik Hükümetinin yemin etmesinden bir yıl sonra Genel Sekreter, Güvenlik Konseyini 12 Eylül 2006'da tarafların gelecek çatışma ihtimalini azaltarak KBA altındaki kendi güvenlik vaatlerini oldukça iyi gözlemledikleri hususunda bilgilendirmiştir. Ateşkes Müşterek Askeri Komite ve Saha Müşterek Askeri Komiteleri, geniş ölçekte planlandığı gibi fonksiyonlarını yerine getirmekteydiler. Bununla beraber, diğer önemli hususların uygulamalarında seçici davranılmış ve programdan geri kalınmıştı. Güney Sudan, diğer silahlı grupların varlığı, toplu şiddet ve zorla silahsızlandırma nedenleriyle hâlâ güvensiz olduğu değerlendirilmekteydi. Diğer Silahlı Gruplar İşbirliği Komitesi, 5 Ağustos'ta sadece ikinci kez toplanabildi. Müşterek Bütünleşik Birimlerin oluşumu da yavaştı, fakat her iki taraf da bu bakımdan uluslararası desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade ettiler. Ulusal güvenlik alanında geride kalan hususlarda reform için uluslararası destek gereklidir. (Mohammed, 2022)

Raporda Genel Sekreter, bazı tartışmalı konuların hâlâ çözülmediğini, güç ve zenginlik paylaşımı kritik alanlarında çok az ilerleme sağlandığını bildirmiştir. Taraflar ne ulusal seçimler için yeterli hazırlığı yapabildiler ne de Güney'de mevcut diğer silahlı gruplarla ilgili çözüme ulaşabildiler. Komisyonların bazıları KBA'nı orijinalde amaçlandığı gibi alamadılar, ancak Genel Sekreter, Ulusal Meclisin geniş politik diyaloglar için canlı forum olarak görülmeye başlanmasını cesaret verici bir işaret olarak gördü. Aynı zamanda, taraflar, KBA'nda istenen yasama reform ajandasını uygulamada geri kaldılar. (Millar, 2022)

UNMIS, kendi görev alanında taraflara politik destek sağlamaya devam etmiş, onların güvenlik düzenlemelerini onaylayıp denetimi dâhil, idare, kurtarma ve geliştirmeyi içeren bir dizi alanda yardım teklif etmiştir. UNMIS ülkenin doğusunda gözlem görevini, SPLA kuvvetlerinin yeniden görevlendirilmesini takiben tamamlamış ve bölgeden geri çekilmeye başlamıştır. Güneyde UNMIS, diğer şeylerin arasında, toplumlararası gerginlikleri yatıştırmak için teşhis ve bu yönde hareket ederek önemli bir erken ihbar rolü oynamıştır. Genel Sekreter, UNMIS'in DBA'na destek oluşturmak ve uygulamak için çabalara yardım ettiğini ve AMIS için desteğini önemli ölçüde artırdığını bildirmiştir. UNMIS askerî ve polis unsurları 8727

⁵ "S/Res/1706 31 August 2006"

⁶ Detaylar için bkz "mandate"

kuvvet, 695 askerî gözlemci, 186 karargâh subayı ve 666 polis memuru sayısı ile tam kuvvete yakınlaşmıştır. Raporda Genel Sekreter, bu husus ile UNMIS'in diğer unsurlarının faaliyetlerinin detaylarını sağlamıştır (Millar, 2022).

Genel Sekreter, raporunu KBA'nın uygulamasının yeni ve meydan okuyan bir safhaya girdiğini not ederek sonuçlandırmıştır. Tarafların aylar öncesinde zor görevler üzerinde önemli ilerlemeler yapmaya ihtiyaçları vardı. Genel Sekreter'e göre, aynı zamanda, Sudan'ın kendi tarihi, barışın bölünemez olduğunu teyit etmiş ve KBA'nı uygulamak üzere gösterilen gayretlerin Darfur'a kalıcı barış gelinceye kadar uygun olmadığını da ispat etmiştir. Darfur'a ilişkin uluslararası topluluğun tekliflerine, Sudan'ın liderlerinin gösterdiği negatif tepki ışığında, Genel Sekreter, liderlerin reaksiyonlarının olası sonuçlarının tamamıyla farkına varmalarını ümit ettiğini belirtmiştir (Millar, 2022).

UNMIS görev süresi 24 Eylül 2006 tarihinde doluyordu. Güvenlik konseyi, 22 Eylül'de bir araya geldi ve 1709 sayılı karar ile daha ileri periyotlara yenileme niyeti ile 8 Ekim'e kadar uzatmaya karar verdi. Konsey, bölgede öldürme ve şiddeti sona erdirmek için Darfur'da çatışmanın taraflarına olan ihtiyacını en kuvvetli kelimelerle ifade etmiştir. Aynı zamanda, karar, Darfur'daki insani durumun bozulmaya devam ettiğini ifade etmiştir (Agwanda ve Asal, 2020).

Konseyin tartışması öncesinde verilen bir bilgilendirmede, üyeler, Güney ve Kuzey arasındaki KBA'nın uygulanmasının yolunda olduğunu not etmişler, ancak aynı zamanda, "hâlâ tümsekli bir yol ve tren kolayca raylardan çıkabilir." diyen Genel Sekreterin özel temsilcisi Jan Pronk'un değerlendirmeleri ile aynı fikirde olduklarını belirtmişlerdir. KBA'nı uygulamak için çabaların, Darfur'a kalıcı barış gelinceye kadar uygunsuzluğunun ispat edildiğini de not almışlardır (Arpa, 2011).

Konsey 6 Ekim 2006'da tekrar bir araya gelerek 1714 nolu kararı yayımlamıştır. Bu karar ile UNMIS görev süresini 30 Nisan 2007'ye kadar uzatmıştır. Bu arada bu tarihin ötesine uzatma niyetini de yinelemiştir (Konsey, KBA, DBA ve N'djamena İnsani Ateşkes Anlaşmasına tarafların gecikmeksizin tam olarak uyması ve yükümlülüklerini yerine getirmesini bir kez daha istemiştir. Darfur Barış Anlaşmasına imza atmayan taraflara da gecikmeksizin imza atmaları ve anlaşmanın uygulamasına engel çıkarmayacak şekilde davranmaları konusunda çağrıda bulunmuştur. S/Res/1714, 2006).

BM zaman zaman yaptığı faaliyetlerden, durum değerlendirme ve geri besleme maksatları ile de faylanmaktadır. Bunlardan en önemli olanı Binyıl Zirvesi (Milenyum Zirvesi) idi. 6-8 Eylül 2000 tarihleri arasında, Birleşmiş Milletler üyesi 189 ülkenin devlet ya da hükümet başkanları, New York'ta bir araya gelerek Binyıl Zirvesi'ni icra ettiler. Binyıl Zirvesi'nde, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırladığı "21. yüzyılda nasıl bir BM" raporu görüşüldü, örgütün yeni bin yıldaki hedefleri belirlendi (Binyıl Zirvesi, 2006). Barış operasyonlarının güçlendirilmesi maksadıyla Binyıl Genel Kurulu, barış operasyonlarını her yönüyle incelemek üzere Genel Sekreter tarafından kurulmuş olan üst-düzyer panelin tavsiyelerini ele almaya çağrılmaktadır. Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi içinde Afrika'nın özel desteklenmesine dair bir bölüm yer almaktadır (Bilgenoğlu, 2019).

Nihayetinde BM'nin bütün bu çabalarına rağmen 2005 yılında Sudan hükümeti ile Sudan Halk Kurtuluş Ordusu'nun anlaşmaya vardığı Naivasha/Nairobi Kapsamlı Barış Antlaşması (9 Ocak 2005) sonrası Afrika'nın özerk bölgesi Güney Sudan'ın bağımsızlığı referanduma götürülmüş ve 7 Şubat 2011'de ilan edilen sonuçlara göre Güney Sudan, %98 kabul oyu ile bağımsız olmuş ve Sudan ikiye bölünmüştür (Bilgenoğlu, 2019).

Sonuç

Bu makalede, Birleşmiş Milletler (BM)'in Sudan'daki misyonuna odaklanılmıştır. Çok uzun geçmişe dayanan Kuzey-Güney arasındaki Sudan iç savaşı ve son yıllarda gündeme gelerek daha öncelikli yer işgal eden Darfur çatışmaları ve bu savaş/çatışmaların tarafları, varılan anlaşmalar detaylı olarak incelenmiştir. BM'nin bu süreçlerde inisiyatifi, etkisi, uygulamalarda rolü ne olduğu da ayrıntıları ile ele alınmıştır. Sürece bakıldığında BM'nin Sudan'a ilgisinin, 1993'te çok zayıf bir zeminde başladığı, ancak 2003'ten itibaren artarak geliştiği görülmektedir. Bu süreci, bölgede işletilen, yeni bulunan ve potansiyel olarak tespit edilen petrolle ilişkilendiren akademisyen sayısı oldukça fazladır. ABD'nin sadece Sudan değil Çad ile de ilişkilendirmesi konuya bakanların haklılığını artırmaktadır.

ABD'nin bu sürece büyük devletleri olduğu gibi, NATO, AB, AU gibi BM'ni de baskı ile dahil etmesi hegemon güçten beklenen stratejiye uygun düşmektedir. Konunun BM'nin faaliyetleri merkezli incelenmesinde, bütün bu ilişkilerde ABD'nin perde arkasındaki yönlendirmeleri sezilerek; BM barış koruma operasyonlarındaki uluslararası hukuka uygunluk açısından Sudan Hükümetinin "rıza"sının aranmasını gerektirirken, Sudan'ın AU ve BM unsurlarını kabul etmesi için çok büyük baskıların altında kaldığı anlaşılmaktadır.

1993'te gelişme için Hükümetlerarası Otorite (IGAD)'ın inisiyatifinde başlatılan bölgesel barış girişimi, Birleşmiş Milletler tarafından uzaktan desteklenmiş ve takip edilmiştir. Hazırlıkların başlama zamanına dikkat çekmek için Genel Sekreter'in 2002 yılındaki Sudan ziyareti önemlidir. 20 Temmuz 2002'de, Kuzey-Güney iç savaşında çatışan tarafların geniş bir çerçeve anlaşmasına vararak imzalanan Machakos Protokolünü, kapsamlı bir anlaşmasına çevirmek için 11 Haziran 2004 tarihinde, 1547 nolu karar ile Sudan'da Birleşmiş Milletler Öncü Misyonu (UNAMIS) oluşturulmuş ve öngörülen barışı destekleme operasyonu açılımını hazırlamak üzere görevlendirilmiştir.

Şubat 2003'ten başlayarak Darfur'da tırmanan şiddet kasırgasının bölgesel barış ve güvenliği tehdit edecek seviyeye varması ile AU politik inisiyatifi ile taraflar Abuja görüşmelerine zorlanmış ve neticesinde 8 Nisan 2004 tarihinde N'Djamena'da İnsani Ateskes Anlaşması imzalanmıştır. BM bu faaliyetler esnasında sadece insani yardım operasyonu başlattı. Ardından, Darfur'da artan krize reaksiyon olarak Güvenlik Konseyi, 30 Temmuz 2004'te UNAMIS'e 1556 nolu karar ile ilave görevler tahsis etmiş ve Genel Sekreter'den aylık raporlar istemiştir. Devamında gelişen durumlara göre kararlar ve raporlar devam etmiştir.

Sudan tarihinde dönüm noktası olarak 9 Ocak 2005 tarihinde Sudan hükümeti ve Sudan Halk Özgürlük Hareketi/Ordusu, Kenya, Nairobi'de, Kapsamlı Barış Anlaşması (KBA)'nı imzaladılar. Anlaşmanın en önemli ayrıntısı, 2011 yılında referandumun düzenlenmesi ve sonucunda Sudan'ın Güney Sudan'ın bağımsızlığını kazanarak iki bölünmesi olmuştur. 10 Ocak 2005'te Barış Anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra Güvenlik Konseyi, Güney Sudan'da bir barışı destekleme harekâtını da içine alan uluslararası yardımın süratle icra edilmesinin gerektiğini belirtmiştir. Bu arada, Sudan'daki Afrika Birliği Misyonu (AMIS), durumu kontrol altına almak için kısıtlı imkân ve kabiliyetlere rağmen sürekli sayısını arttırmaya çalışmıştır. Sudan hükümeti, krizden ve bölgeden Afrika Birliği dışındaki örgüt ve ülkeleri hep uzak tutmak istemiştir.

7 Ekim 2004'te ABD'nin girişimleri ile Güvenlik Konseyinin talebi üzerine, insan hakları ihlallerini ve Darfur'da soykırım fiillerini araştırmak üzere kurulan Soruşturma Komisyonu, "ayırım yapılmaksızın" yapılan saldırıların soykırım olmadığı ancak insan hakları ihlallerinin korkunç boyutlarda olduğunu tespit etmiştir. ABD, bu komisyon raporuna rağmen Sudan'da soykırım tezini işlemeye ve Sudan hükümetinin kendi kuvvetleri ve Cancavid'leri silahlandırarak bu saldırıları yaptığı suçlamalarına devam etmiştir.

24 Mart 2005'te Güvenlik Konseyi, Sudan'da BM Barışı Koruma Operasyonu için UNMIS'nu oluşturmuştur. UNMIS ile ilgili KBA'nın uygulanmasını destekleme hedefini aşan geniş görev alanında görev yapacağına işaretleri alınmaya başlandı, nitekim Darfur'daki krize bir çözüm aramak için Afrika Birliği'nin çabaları, 5 Mayıs 2006'da Darfur Barış Anlaşmasının imzalanmasından sonra 31 Ağustos 2006'da Güvenlik Konseyi, 1706 sayılı kararıyla UNMIS görevini, Darfur'da görevlendirmeyi kapsayacak şekilde genişletme kararı almıştır.

Sonuç olarak Sudan, uluslararası çevrelerden gelen baskıları dengelemek için İslam ülkeleri, Afrika Birliği çevrelerinde destek ararken, Sudan içinde de karşı gruplarla alternatif çözümler ya da yönelişlere kapı araladı. Sudan, stratejisini oyalama ve içeride, dar çerçevede hamleler üzerine kurduğundan çaresiz, zamanın aleyhine işlediğini görmeye başladı. UNMIS ve AMIS Sudan'da birlikte çalışmalarını kabul etti ve UNMIS görev süresi, Darfur ve Güney Sudan'ı Sudan'dan koparacak şekilde uzatılarak işletilmeye başladı. Sudan ve Darfur'da yaşananlar, uluslararası politika ve güvenlik bağlamında BM'nin varlığının test edildiği en önemli sınavlardan birisi olmuştur. Ancak BM, varlık nedeni olan uluslararası barış ve güvenliğin gerçekleştirilmesi açısından Sudan örneğinde başarılı olamamıştır. Bu durum hem Sudan'ın içsel dinamikleri (etnik, sosyo-kültürel yapı, ekonomik kaynaklar vs.) hem de dışsal faktörlerin (bölgesel ve küresel güçler) etkileri ile görülmüştür.

Kaynakça

- Agreements (12 Aralık 2006). <http://www.africa-union.org/Darfur/homedar.htm#>. (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- Agwanda, B. ve Asal, U. Y. (2020). State fragility and post-conflict state-building: An analysis of South Sudan conflict (2013 – 2019). *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(1), 125 – 146. <https://doi.org/10.28956/gbd.736103>.
- Arpa, E. (2011). Sudan ve Darfur sorunu. *Avrasya Etüdüleri*, 40(2), 97-122.
- Background (12 Aralık 2006). <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis/background.html>. (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- Bayram, M. (2017). İsrail – Güney Sudan ilişkilerinin siyasal ekolojisi. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 59-77.
- Bilgenoğlu, A. (2019). *Sudan ve Darfur sorunu*. Erol, M.S. ve Ekşi, M. (Ed.), *Uluslararası ilişkilerde güncel sorunlar* (s. 223-242). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bilgenoğlu, A. (2020). Sömürgeler çağında “kralın tacındaki elmas”: Hindistan'ın İngiliz sömürgecilikindeki yeri ve önemi. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 271-290.
- Binyıl Zirvesi (25 Kasım 2006). <http://www.belgenet.com/arsiv/binyilzirve.html>. (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- Binyıl Zirvesi-2 (25 Kasım 2006). http://www.belgenet.com/arsiv/binyilzirve_02.html (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın "21. yüzyılda Birleşmiş Milletler raporu 3 Nisan 2000 (Özet) http://www.belgenet.com/arsiv/binyilzirve_01.html. (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
- Budak, M. M. (Ed.) (2022). *Soğuk savaş sonrası Türkiye – Doğu Afrika ülkeleri ilişkileri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Budak, M.M. (2022). *Türkiye – Sudan ilişkileri*. Buda, M.M. (Ed.), *soğuk savaş sonrası Türkiye – Doğu Afrika ülkeleri ilişkileri* (s. 79-109). Konya: Necmettin Erbakan Yayınları.
- Chad-Sudan Conflict (12 Aralık 2006). <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/su.html>. (Erişim Tarihi:07.04.2023).
- Comprehensive Peace Agreement (12 Aralık 2006). <http://www.unmis.org/english/cpa.htm>. (Erişim Tarihi: 08.05.2023).

-
- Darfur (23 Aralık 2006). <http://www.africa-union.org/Darfur/homedar.htm#>. (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- Darfur Conflict (17 Ocak 2007). http://en.wikipedia.org/wiki/Darfur_conflict. (Erişim Tarihi: 08.05.2023).
- Darfur Peace Agreement (12 Aralık 2006). <http://www.unmis.org/english/dpa.htm>. (Erişim Tarihi: 03.05.2023).
- Elnur, İ. (2009). *Contested Sudan: The political economy of war and reconstruction*. London: Routledge.
- Full Coverage Sudan (17 Ocak 2007). <http://news.yahoo.com/fc/World/Sudan>. (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- Huliaras, A. (2006). Evangelists, oil companies, and terrorists: The Bush administration's policy towards Sudan. *Journal of World Politics*, 50(4), 709-724.
- Glasman, Gueye, O., Keese, A. ve Whyte, C. (Ed.) (2023). *Afrika in global history: Ordinary Sudan 1504 – 2019* (Vol 1). Berlin: Degruyter.
- Idris, A. (2005). *Conflict and politics of identity in Sudan*. New York: Palgrave.
- Machakos Protokol (17 Eylül 2006). http://www.sudansupport.no/sudan_konflikt/peacepros/machakos_protocol.html (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- Mandate (25 Aralık 2006). <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis/mandate.html> (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- Meredith, M. (2005). *The state of Africa: A history of fifty years of independence*. London: Simon & Schuster.
- Millar, M. (2022). *The peacekeeping failure in South Sudan: The UN bias and the peacekeeper's mind*. London: Zed.
- Mohammed, I. M. (2022). *The emergence of the state: A comparative analysis of Kosovo and South Sudan*. Bonn: Springer.
- Nato Handbook (2006). Brüksel
- Peters, R. (9 Aralık 2006). Blood borders, how a better Middle East would look, *Armed Forces Journal*, <http://www.armedforcesjournal.com/2006/06/1833899>. (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the Secretary-General (2006). <http://daccessdds.un.org/doc/undoc/gen/n05/225/36/pdf/n0522536.pdf>. (Erişim Tarihi: 02.07.2023).
- Resolutions of the Security Council (12 Aralık 2006). <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis/res.html> (Erişim Tarihi: 02.07.2023).
- Stapleton, T. J. (Ed.) (2022). *Modern African conflicts: An encyclopedia of civil wars, revolutions and terrorism*. California: Abc-Clio.
- S/Res/1547 (15 Ocak 2007). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/undoc/gen/n04/386/26/pdf/n0438626.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 02.07.2023).
- S/Res/1556 (12 Aralık 2006). <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/1556-%282004%29> (Erişim Tarihi: 02.07.2023).
- S/Res/1714 (6 Ekim 2006) <https://reliefweb.int/report/sudan/sudan-resolution-1714-2006-adopted-security-council-its-5545th-meeting-6-oct-2006> (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- S/2005/57 (31 Ocak 2005). Plan for Unmis. <https://digitallibrary.un.org/record/540326?ln=en> (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- S/2005/411 (23 Haziran 2005). Progress report on the Sudan, January - June 2005. <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Sudan%20NS%20S2005411.pdf> (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
-

-
- S/2006/591 (28 Temmuz 2006). Regarding the mandate of the UN operation in Darfur. <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unmis/reports.shtml> (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- Unmis (12 Aralık 2006). <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis/>. (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- Uzoigwe, G., (2005). African power politics: A historical perspective, FPRI: Foreign policy research institute. United States of America. <https://policycommons.net/artifacts/1341581/african-power-politics/1953702/> on 09 Aug 2023. CID: 20.500.12592/rvg36c. (Erişim Tarihi: 04.05.2023).
- Yamak, T. (2020). Bölünmenin kurumsal ekonomi politiği: Sudan örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 499-524.
-